

RETEAUA DE ASEZARI IN RELATIE CU MEDIUL INCONJURATOR

Surdu Vasile²²

Mediul înconjurător constituie principala categorie geografică, fiind o determinare specifică a categoriei filosofice de spațiu. Noțiunii de mediu înconjurător i s-au acordat mai multe înțelesuri, asupra terminologiei și conținutului mai persistând încă discuții. Geograful francez Elisé Reclus a introdus termenul de mediu geografic, înțelegând prin acesta doar latura naturală a mediului înconjurător. La fel clasiicii marxism-leninismului, vorbind de mediul geografic se referă doar la componentele naturale ale acestuia. Karl Ritter, Paul Vidal de la Blache, Simion Mehedinți și alții consideră mediul geografic ca fiind spațiul locuit și influențat de om iar G. Vâlsan vorbește de un mediu fizic extern.

În definițiile clasice prin mediul geografic se înțelege ansamblul caracteristicilor fizice care influențează existența ființelor vii la suprafața globului sau cadrul natural în care se desfășoară viața materială a societății. Persistă în aceste definiții abordările naturaliste. Înțelesul restrâns al mediului geografic "ca fiind un cadru cu încărcătură naturală - atât la precursori cât și la geografii moderni - se datorește faptului că modificările aduse de om asupra mediului erau neînsemnate", iar cu puține excepții, echilibrele deranjate se refăceau.

Geografii zilelor noastre au dat un înțeles mai larg noțiunii de mediu geografic, incluzând în definiția lui și elementele generate de acțiunea umană (elemente antropice).

În accepțiunea modernă termenul de mediu geografic este sinonim cu cel de mediu înconjurător, înțelegând prin acesta "ansamblul temporo-spațial al factorilor naturali și ai celor creați prin diverse acțiuni umane, care influențează și este influențat de viață, de om, de dezvoltarea societății". (A. Roșu, I. Ungureanu - 1977, p.10) După V. Mihăilescu (1976, p.5) sfera noțiunii de mediu înconjurător este foarte largă, ea presupunând doi factori: unul care înconjoară și unul care este înconjurat. Comisia francofonă a coloeviului internațional "Enseignement et Environnement -1972" lansează următoarea:
x Fac. de Biologie-geografie-geologie, Cluj-Napoca

definiție a mediului înconjurător: "ansamblul tuturor ființelor și lucrurilor care compun spațiul apropiat și îndepărtat al omului, care îi pot determina și schimba existența și care poate determina total sau parțial modul său de viață". Conferința mondială privind protecția mediului înconjurător Stockholm 1972 - consacră termenul de "mediu uman".

Pentru geografie, mediul înconjurător reprezintă "totalitatea factorilor naturali, biotici și antropici, care conlu-crind ireversibil, asigură desfășurarea vieții fizice, organi-ce și sociale la suprafața Pământului" (A. Roșu, I. Ungureanu-1977, p.17).

Conform Legii nr. 9/1973 privind protecția mediului în-conjurător, acesta este constituit din "totalitatea factorilor naturali și ai celor creați prin activități umane care, în strânsă interacțiune influențează echilibrul ecologic, determi-nă condițiile de viață pentru om, de dezvoltare a societății". Sînt supuși protecției factorii naturali ai mediului înconju-rător (aerul, apele, solul și subsolul, pădurile și orice altă vegetație terestră sau acvatică, fauna terestră și acvati-că, rezervațiile și monumentele naturii) precum și amezările omenești și ceilalți factori creați prin activități umane.

Din definițiile prezentate rezultă faptul că mediul încon-jurător este constituit din două componente fundamentale (vezi M. Iancu, I. Popovici - 1974, p.2):

- Componenta fizică sau fiziosfera, rezultată din raportul complex de interdependență a geosferelor anorganice (atmosfera, hidrosfera, litosfera), a celei organice (biosfera) și anorga-noorganice (pedosfera). Componentele fizice constituie suportul ecologic al mediului, parte din ele fiind regenerabile dar limitate cantitativ;

- componenta economico-socială sau ecosfera, definită ca un complex de fenomene și obiecte materiale, concretizat în te-ritoriu prin societate și producția ei materială, raportat de fiecare dată la suportul fizic pe care se dezvoltă; formează ea și în ordinea faptelor naturale învelișul social și economi-co-geografic al Pământului alcătuit din mai multe componente

suprapuse și interpătrunse: rețeaua de așezări omenești, rețeaua categoriilor de folosință a terenului agricol, rețeaua întreprinderilor de extracție și prelucrare a resurselor naturale, rețeaua căilor de comunicație și transport și rețeaua unităților de servire (C.Herbst, I.Băcănar - citat de I.Popovici, 1973, p.16). Astfel înțeles, mediul înconjurător se prezintă ca un complex de elemente naturale și social-economice aflate în strînsă interdependență cauzală și logică, ceea ce îi conferă acestuia o complexitate sporită. Componentele social-economice ale mediului înconjurător, ca rezultat al acțiunii om-natură, asigură dedublarea existenței umane într-o existență naturală în regres și una socială din ce în ce mai complexă. Societatea umană nu este numai un component de seamă al mediului înconjurător, dar se poate defini ca și "un centru de comandă" al acestuia. Legăturile pe orizontală și integrarea pe verticală a elementelor componente ale mediului înconjurător, de o complexitate din ce în ce mai mare, conferă acestuia caracterul sistemic. În paralel cu evoluția mediului înconjurător crește negentropia acestuia, contrar unor păreri care susțin amplificarea entropiei, a stării "de dezordine".

Privit ca sistem deschis, mediul înconjurător se subordonează principiilor funcționării sistemice, cu următoarele caracteristici (V.N.Sadovski - 1974, A.Roșu-I.Ungureanu, 1977, I.Deleanu 1977):

- integralitatea
- caracterul istoric
- autoreglarea
- autoorganizarea
- echilibrul dinamic
- ierarhizarea

Integralitatea exprimă apartenența părților la tot datorită relațiilor dintre ele, ceea ce conferă proprietate a sistemului de a prezenta unele însușiri structurale și funcționale noi pe care nu le au elementele componente ale lui luate separat. Relațiile dintre părți și componente trebuie să fie identificabile și să aibă caracter permanent. Bunăoară, relațiile ce se stabilesc

între cele trei componente de bază ale unei aşezări rurale-vatămă, populaţie şi moşie - sînt conforme cu enunţul de mai sus şi îi conferă aşezării rurale caracterul definitiv şi de întreg.

Caracterul istoric duce la concluzia că mediul înconjurător are o evoluţie a sa în timp, ireversibilă şi din ce în ce mai complexă datorită intervenţiei factorului antropic, a societăţii umane în general.

Autoreglarea - este una din proprietăţile mediului înconjurător - privit ca sistem cibernetic - care constă în "capacitatea" acestuia ca printr-un mecanism de retroacţiune să-şi corecteze efectele perturbatoare şi să-şi menţină una din stările lui de bază.

Autoreglarea se realizează prin aşa-zisul mecanism "feedback", conform căruia informaţia de ieşire este utilizată drept comandă către informaţia de intrare, în aşa fel încît intrările de un anumit gen să nu diminueze, ci dimpotrivă să optimizeze performanţa sistemului, mediul înconjurător reprezentînd "blackboxul".

Autoorganizarea este acea proprietate a mediului prin care el este "capabil" nu numai de stări de echilibru imuabile, dar este în stare de a-şi crea noi stări, stabile, care să permită înfruntarea schimbărilor provocate de cauze "interne" ori "externe". Această caracteristică a mediului "îl conduce" spre un grad mai înalt şi mai complex de organizare, spre negentropie. Fără acest element motor al sistemului, în cazul nostru mediul înconjurător, natura n-ar fi putut depăşi stările chimice primare (.I.Delcanu 1977).

Echilibrul dinamic. Ca stare staţionară a sistemului deschis este definită cea de echilibru dinamic, cînd toate mărimile macroscopice ale sistemului rămîn neschimbate, dar continuă neîntrerupt procesele microscopice de "intrare" şi "ieşire". La nivelul mediului înconjurător credem că trebuie reconsiderată starea de echilibru dinamic, în sensul admiterii schimbărilor de ordin macroscopic, cu condiţia ca "intrările" şi

"ieșirile" să aibă caracter integrator, neperturbabil.

Ierarhizarea constă în aceea că mai multe sisteme cu structuri înrudite sau complementare, reacționând în același mediu, intră în relații de cooperare și formează suprasisteme. Ierarhizarea se bazează pe proprietatea unui sistem de a fi în același timp suprasistem pentru părțile sale și subsistem în componența altor sisteme. Bunăoară, la nivel global, apa și uscatul se prezintă ca două subsisteme, elemente ale sistemului major -integrator - Terra.

Conform principiului ierarhizării sistemelor așezările umane pot fi considerate ca ansambluri de subsisteme, componentele sistemului integrator major - mediul înconjurător. Ca subsisteme nu sînt altceva decît nivele inferioare de organizare cu o complexitate mai redusă. Apariția și evoluția așezărilor umane ca și componente ale mediului înconjurător și "produse" ale relațiilor om-natură, influențează în grad din ce în ce mai sporit mediul înconjurător. Așezările omenești făcînd parte din categoria componentelor sociale ale mediului înconjurător, mult mai dinamice ca cele naturale, își pun în cel mai înalt grad amprenta asupra dinamicii, structurii și fizionomiei mediului înconjurător.

În raportul așezări umane - mediu înconjurător întîlnim două tipuri de relații:

- tipul A în care așezările se dezvoltă în raporturi de armonie cu mediul înconjurător. În acest caz acțiunea-retroacțiunea, așezare-mediul înconjurător, duce la îmbunătățirea condițiilor de viață ale omului.

- tipul B în care așezările umane prin intermediul populației și activității industriale se dezvoltă în raporturi de "inhabitabilitate" cu mediul înconjurător, ducînd în cele din urmă la degradarea acestuia, cu consecințele negative ce decurg pentru activitatea și viața omului.

Considerînd așezările ca și "mediu înconjurat", influențele asupra mediului înconjurător se realizează prin mai multe elemente, dintre care amintim:

- populația

- unitățile productive și dezvoltarea tehnicii
- clădirile
- sistemele de circulație și comunicație
- tipul de așezare (urban sau rural)

Populația influențează mediul înconjurător prin număr și dinamică, în sensul că mediul înconjurător este din ce în ce mai solicitat, pe măsura creșterii numerice a populației. În paralel cu creșterea acesteia, descresc suprafețele aferente necesare pentru asigurarea viețuirii unui om. În aceste condiții, singura cale de rezolvare este aceea a intensivizării agriculturii, proces care aduce dereglări echilibrului ecologic. După calculele unor ecologi (Odum - 1972, citat de V. Soran) suprafața agricolă aferentă unei persoane în condițiile unui consum caloric sporit este de 0,6 ha, pentru o dietă normală de 0,5 ha, iar pentru un regim caloric redus sinonim cu cel de azi al țărilor în curs de dezvoltare, cu predominarea alimentelor de origine vegetală, sînt suficiente doar 0,1 ha. După unele calcule (V.Soran, I.Puia) țările care au o suprafață agricolă mai mare de 0,5 ha pe locuitor, în general sînt exportatoare de alimente, iar cele cu suprafațe mai mici sînt importatoare.

Unitățile productive realizează legătura cu mediul înconjurător pentru procurarea materiilor prime. Influența acestora asupra mediului și legătura cu acesta depinde de volumul producției, specificul ramurii și tehnologia aplicată. Bunăoară, legătura și influența ~~mediului~~ asupra mediului este mai redusă în cazul unei întreprinderi de fabricare a produselor zaharoase, în comparație cu o fabrică de ciment cu o producție anuală de 1 milion tone, care funcționează pe baza tehnologiilor "uscate". Modificarea fără precedent a mediului înconjurător prin dezvoltarea accelerată a tehnicii, a dus la o creștere de 20 de ori a energiei necesare pentru satisfacerea nevoilor culturale și sociale în raport cu cele biologice, acest lucru avînd drept consecință o accelerare a ciclurilor hidrogeochimice și crearea de dezechilibre în cadrul mediului.

Clădirile sînt realizate în bună măsură, mai ales în etapa actuală din materiale care depășesc ca aris de proveniență orizontul local. Marile cariere de marmoră și granit, fabricile de materiale de construcție, alături de exploatările forestiere și uzinele siderurgice produc pentru realizarea diverselor tipuri de construcții, concentrate preponderent în cadrul așezărilor. Spațiile urbane se caracterizează printr-o intensificare a proceselor din interior atît naturale cît și sociale. Se constată în marile aglomerații urbane un fenomen general de tasare a reliefului datorită procesului de infiltrație naturală și ridicarea nivelului freatic, la care se adaugă presiunea marilor construcții. Astfel, în orașul Mexico, datorită provenienței în proporție de 60 % a apei potabile din apele subterane locale, tasarea în zona centrală atinge valoarea de 30 cm pe an. În zona marilor aglomerații urbane se reduc spațiile verzi sub limita celor socotite a asigura condiții bune de reîmprimenire a aerului și asigurarea valențelor estetice. (21 - 26 mp). Astfel, Londra dispune doar de 9 mp/persoană spații verzi, Parisul 3 mp/persoană, Tokio 1,5 mp/persoană, iar Marsilia de 0,8 mp/persoană.

Se constată de asemenea o creștere a temperaturii deasupra și în interiorul marilor orașe, creșterea cantității de precipitații și o frecvență mai mare a zilelor cu ceață comparativ cu mediul rural. Cantitatea de reziduuri degajate anual de orașele lumii se ridică la 3 miliarde tone

... - reziduuri solide (industriale și casnice), peste 500 de km³ ape reziduale și comunale și circa 1 miliard tone gaze. Aceste cifre sînt edificatoare pentru a semnala gradul intens de artificializare a mediului în zilele noastre, sub influența urbanizării.

Considerarea mediului înconjurător ca și sistem deschis conduce la ideea reconsiderării categoriilor filosofice de spațiu și timp, în sensul că spațiul trebuie privit prin dublul său caracter de - finit și infinit - iar timpul prin prisma ireversibilității lui. Dublul caracter al spațiului - finit și infinit-

depinde de modul de referință. Pământul este finit într-un sistem infinit - Universul. Astfel el ne apare ca și o latură a infinitului, fiind rinit însă în limitele sale de geoid. Fiind rinit, finite trebuiesc considerate și resursele care se supra-pun acestui spațiu. Ireversibilitatea timpului duce la concluzia că în etapa actuală de evoluție a societății trebuiesc reconsiderate raporturile omului cu natura, organizarea judicioasă a spațiului și realizarea în relațiile cu mediul înconjurător a acelor "efecte" care sînt reversibile în sens pozitiv.

Acțiunea omului asupra mediului înconjurător a avut și are, cu puține excepții, rădăcini pozitive, în sensul că orice acțiune asupra acestuia se face cu scopul îmbunătățirii continue a modului de viață. Această tendință continuă și firească a dus în multe situații la transformarea rădăcinilor pozitive în efecte negative, cu repercusiuni asupra calității vieții. Rădăcinile negative de acțiune a omului asupra mediului înconjurător sînt mai puțin frecvente, dar din păcate nu au lipsit și nu lipsesc din evoluția societății. Folosirea bombei atomice la Hiroshima și Nagasaki, folosirea defoliantelor în războiul din Vietnam precum și tendința de fabricare a bombelor neutroni sînt numai cîteva exemple. Acțiunea factorilor dictați de rădăcini negative, deși incidentală, are repercusiuni mai grave asupra mediului înconjurător.

Așezările în general și orașele în special au fost favorizate în apariția și dezvoltarea lor de evoluția agriculturii și creșterea producției agricole. Dacă satele sînt componente spațiale și social-economice direct legate de sectorul primar, fără dezvoltarea agriculturii nu ar fi putut apare nici orașul nici industria. Apariția orașelor și a industriei la scară planetară au avut ca efect creșterea în suprafață a ariilor dezvoltate, cu exploatare intensivă, în defavoarea ariilor naturale.

Rețea și sistem de așezări

Multitudinea așezărilor omenești este constituită în rețele. Acestea sînt grefate, fie la contactul dintre diferite tipuri "de medii" fie în interiorul acestora. Ca și com-

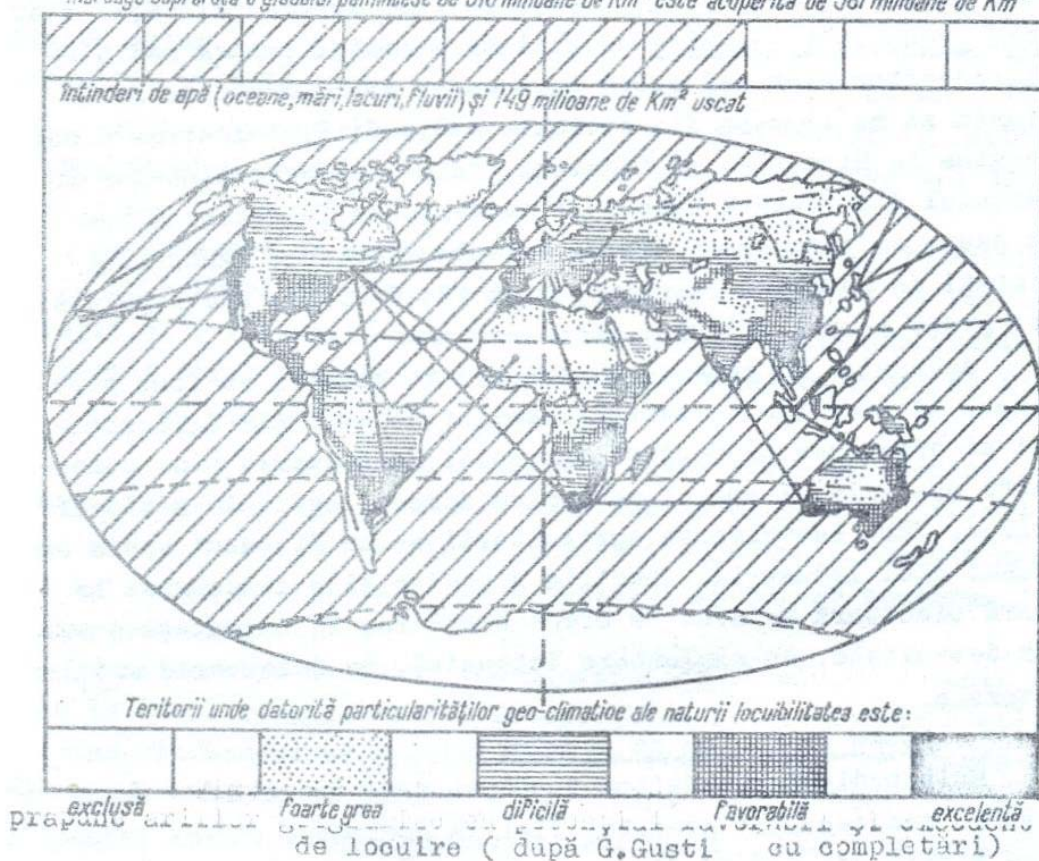
ponente ale mediului înconjurător rețelele de așezări se constituie sub diferite forme, în funcție de condițiile naturale și social-istorice care au determinat apariția și evoluția lor.

După modul de dispunere spațială a așezărilor deosebit mai multe tipuri de rețele, dintre care amintim:

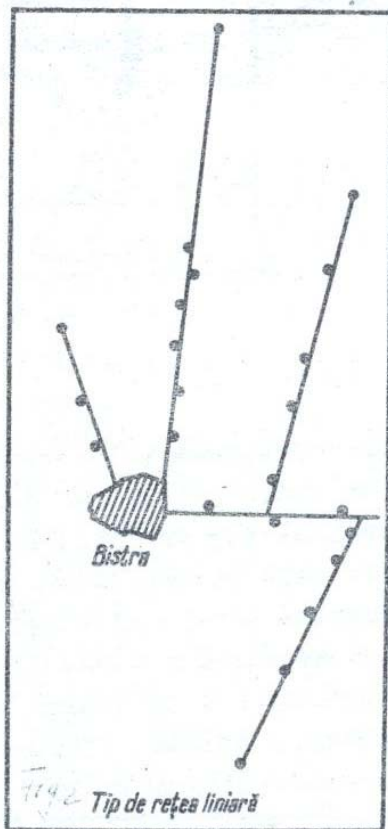
- rețele liniare
- rețele concentrice
- rețele radiale
- rețele arborescente
- rețele în "grăter"

Aceste tipuri de rețele se îmbină la scară zonală, regională și globală, cu frecvențe și densități diferite, Pământul apărând ca un corp "ancorat" de ansamblul rețelelor de așezări (fig.1)

Întreaga suprafață a globului pământesc de 510 milioane de Km² este acoperită de 361 milioane de Km²

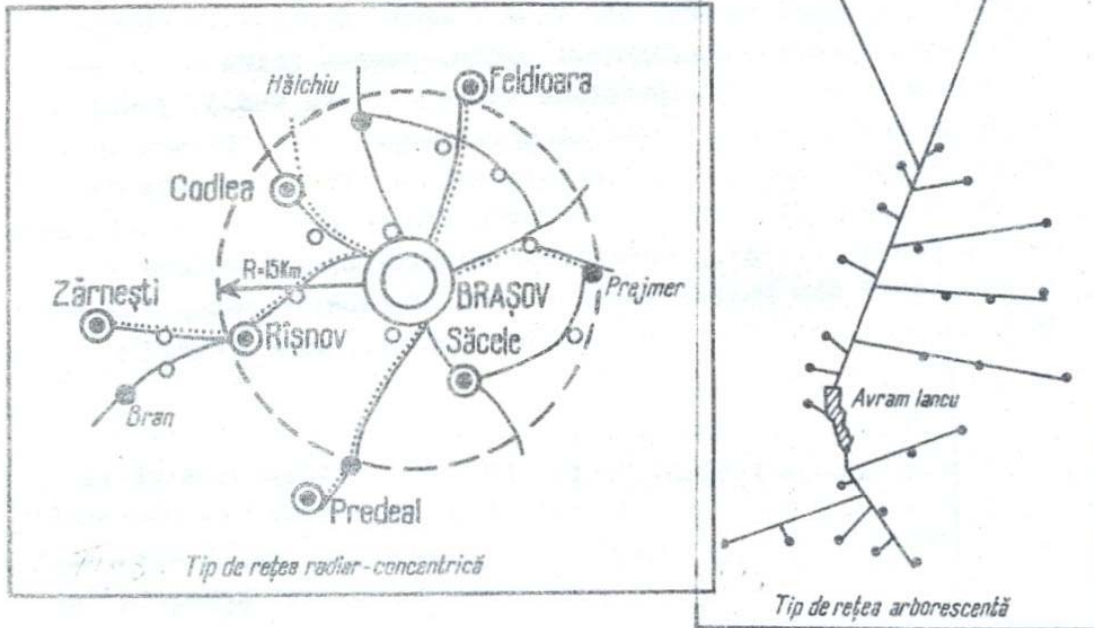

Rețelele liniare de așezări se întâlnesc de obicei la contactul a două "medii" diferite (apă - uscat, deal, -cîmpie etc.) Ori, în cadrul aceluiași mediu, legate fiind de un anumit element natural (depresiune alungită, rîu etc.). Așezările de pe litoralul românesc al Mării Negre sînt dispuse într-o rețea liniară, la limita dintre uscat și mare, iar cele de pe Valea Prahovei urmăresc abruptul tectonic dintre Munții Băului și Munții Bucegi. Majoritatea satelor aparținătoare comunei Bistră din Munții Apuseni sînt dispuse în rețea liniară, de-a lungul unor afluenți secundari ai Arieșului (fig.2).

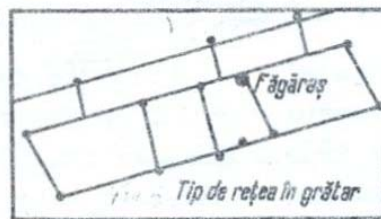
Rețelele concentrice și radiale de așezări se dezvoltă de obicei în cadrul aceluiași "mediu" și sînt generate în principal de cauze social-economice. Căle mai concludente exemple ne sînt oferite de orașele satelit care gravitează în jurul "centrului". Ele au luat naștere din necesitatea de descongestionare a acestuia. Un exemplu tipic de acest tip de rețea este cel mai constituit în împrejurimile orașului Brașov.(fig.3)

Rețelele arborescente de așezări se constituie de obicei la contactul mai multor "medii", această dispunere fiind dictată în primul rînd de considerente de ordin natural. Oferim ppre exemplu dispunerea satelor componente ale comunei Avram Iancu din Munții Apuseni(fig. 4)

Rețelele de așezări în "grătar" frapază prin orînduirea și distribuția spațială. Cauzele de ordin natural și cele de ordin social-economic în geneza acestui tip de rețea se îmbină și se completează reciproc. În Depresiunea Făgărașului efilarea apelor subterane din piemontul nordic al Munților Făgărașului a facilitat dezvoltarea așezărilor umane la distanță față de căile principale de transport. Al doilea aliniament de așezări s-a constituit în lungul căilor principale de comunicație, iar al treilea la contactul dintre Podișul Tîrnavelor și lunca Oltului (fig. 5)

Rețeaua de așezări la scara unui teritoriu care se diferențiază prin densitate, mărime, fizionomie și structură funcțională. Este suficient să re-

constituim vechile peisaje pentru a ne da seama de procesul de apariție și îndeșire a rețelei de așezări. Nu este mai puțin adevărat faptul că unele au dispărut în decursul evoluției lor istorice, au regresat ori au rămas la un stadiu de dezvoltare neconform cu vechimea lor. Dar în cadrul acestui amplu și complex proces de ocupare a spațiului, peste vechile așezări s-au suprapus structurile celor noi, ori au luat ființă altele "pe loc gol". Totdeauna "bilanțul" a fost pozitiv și progresiv, tendință ce se menține și în vremurile noastre. Este suficient să amintim rețeaua nouă de așezări creată în preria nord-americană după cucerirea continentului de către europeni, hodăile din Cîmpia Transilvaniei rezultate după împroprietăriri, cătunele din Țara Moșilor, orașele Siberiei de nord ori cele apărute de-a lungul transiberianului.

Este adevărat că în cadrul aceluiași "medii" bogățiile subsolului au constituit premiza apariției, dezvoltării și îndeșirii rețelei de așezări (bazinul Rhur, Shaaba, Silezia superioară etc.)

Legitatea conform căreia între densitatea rețelei de așezări și mărime este o relație de inversă proporționalitate, nu și găsește peste tot corespondent în realitate. Marile concentrații urbane de tip megalopolis ori orașele satelit născute în preajma marilor aglomerări urbane constituie exemple elocvente în acest sens. În numeroase situații, menținerea și "întărirea" unei rețele de așezări ori apariția unei noi rețele este dictată de criterii funcționale care stau la baza constituirii sistemelor de așezări. În împrejurimile orașului Brașov, pe baza unei vechi rețele de așezări ca urmare a dezvoltării centrului coordonator s-au pus bazele trecerii de la rețea la sistem prin "detășarea" unor funcții (de cazare, productive, de deservire etc.) în așezările limitrofe. Între așezările constituite în rețele pot sau nu pot exista relații de ordin funcțional. În condițiile existenței unor asemenea relații se face trecerea de la rețea la sistem de așezări. După unii autori (E. Molnar) sistemele de așezări au totdeauna un centru polarizant numit nod (după alții pot fi mai multe asemenea centre) și un număr

număr nedefinit de localități care converg înspre acesta, numite localități polarizate sau sateliți. Puterea de atracție a nodului are la bază funcțiile centrale ale acestuia. Intre poli și localitățile polarizate se stabilesc multiple relații de interdependență (sistemul fiind determinat de intensitatea și natura relațiilor pol-polarizat iar limita sa teritorială rezultă din dominanta acestor relații "(E.Molnar).

După Gustav Gusti (1974) sistemul de așezări "reprezintă o asociere liberă a unor localități învecinate, indiferent dacă aparțin mediului urban sau rural, între care menținându-se delimitări distincte ale perimetrelor lor, se justifică desfășurarea unor conclucrări multilaterale în vederea echipării complexe a cadrului material, a unei cooperări care prezintă egal interes pentru toate părțile asociate, indiferent de mărimea și capacitatea fiecăruia".

Astfel definit, sistemul de așezări trebuie conceput ca un sistem deschis, de o complexitate sporită, cu capacități și posibilități de ansamblu superioare celor rezultate prin simpla însumare a potențialelor localităților componente ale sistemului. La baza determinării temporo-spațiale a sistemelor de așezări stau legăturile, relațiile ce se stabilesc între așezările componente ale sistemului (legături interne), precum și legăturile pe care le are fiecare sistem cu alte sisteme din același rang ori din ranguri diferite (legături externe).

Sistemele de așezări se caracterizează prin:

- grad ridicat de complexitate
- legături multiple și diverse rezultate din coexistența, intercondiționarea și cooperarea unui sumum de funcții cu o relativă specializare
- diferențieri în spațiu și timp (nu se găsesc două așezări sau două sisteme de așezări identice, iar în cadrul aceleiași așezări sau sistem de așezări se produc modificări în timp).

După G.Gusti (1974) autoreglarea este particularitatea cea mai tipică a fenomenului teritorial și constă în capacita-

tea sistemului de aşezări de-a întâmpina cu supleţe solicitările interne şi externe.

Sistemele de aşezări se constituie la diferite nivele, cele de rang inferior fiind subordonate celor de rang superior. Acelaşi centru polarizant, simultan poate fi nodul mai multor sisteme, avînd în acelaşi timp mai multe ranguri în scara ierarhică a localităţilor cu rol de loc central. Reiese din cele relatate mai sus că localităţile cu rol de loc central par a fi cele privilegiate, liniile de forţă traduse prin relaţii pol-polarizat avînd un pronunţat caracter convergent şi indicînd relaţii de "dominare" din partea aşezării cu rol de loc central şi "subordonare" din partea celorlalte. În cadrul sistemului de aşezări, relaţiile de "dominare" şi "subordonare" trebuiesc substituite cu cele de "colaborare".

E.Molnar desprinde pentru ţara noastră în ierarhia sistemelor de aşezări opt trepte, dintre care şase cu noduri urbane (naţional, provincial, regional, judeţean, zonal şi local) şi cu două noduri rurale (supracomunal sau sistem de aşezări de a doua treaptă şi comunal sau sistem de aşezări pe treapta întâi).

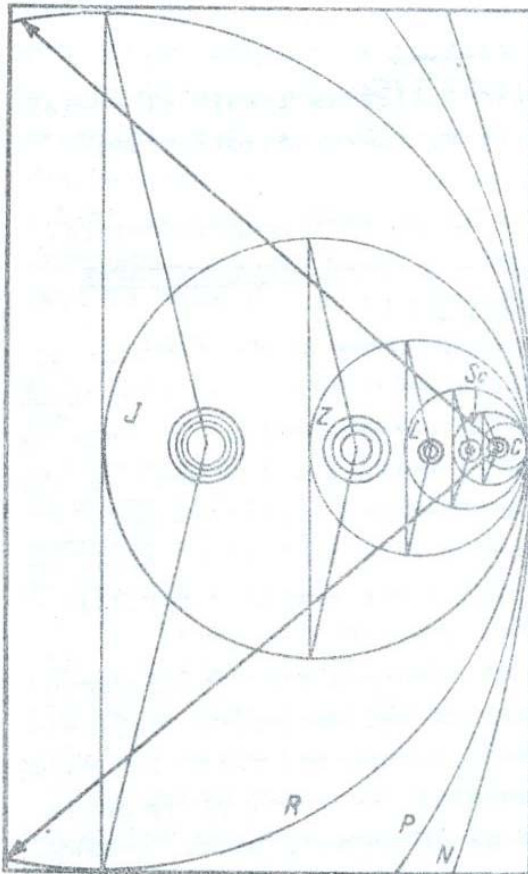
Directivile de partid şi de stat prevăd realizarea şi întărirea sistemelor supracomunale prin promovarea în categoria urbanului a unor centre rurale cu potenţial economic-social ridicat, cu o largă arie de influenţă asupra aşezărilor învecinate (prin funcţiile de deservire supracomunale) şi cu o poziţie geografică favorizată în raport cu celelalte aşezări. După V.Cucu "centrele selectate în acest scop trebuie să poarte caractere deosebite, să ofere condiţii favorabile prin importanţa funcţiilor lor actuale şi de perspectivă, prin poziţia lor în teritoriu, prin posibilitatea de valorificare superioară a resurselor şi, bineînţeles, prin condiţii favorabile ale cadrului natural pentru localizare". Dezvoltarea centrelor polarizatoare va asigura formarea sistemelor complexe de localităţi, va modifica conţinutul şi profunzimea sferelor de influenţă.

Legea nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului şi

localităților urbane și rurale prevede transformarea unor localități cu perspective de dezvoltare în centre economice și sociale cu caracter urban. Astfel, vor fi transformate în asemenea centre un număr de 300 - 350 comune, urmărindu-se o distribuție mai echilibrată "a fenomenului urban" în teritoriu, avînd drept scop ridicarea economică, socială și culturală a satelor, îmbunătățirea generală a condițiilor de trai ale țărănimii, apropierea treptată a vieții satelor de cea a orașelor. Legea mai prevede că sistematizarea comunelor* unități de bază teritorial-administrative și a satelor componente - trebuie să asigure dezvoltarea lor în corelare cu cea a localităților învecinate.

Între elementele componente ale celor opt trepte sistemice amintite anterior, se stabilesc o gamă largă de legături, atât directe cu sistemele din trepte imediat superioare cît și indirecte, respectînd ierarhia sistemică determinată. O atare situație poate fi ilustrată prin modelul de mai jos (fig. 6), care indică mai cu seamă relații de "subordonare" în ierarhia sistemică. Pentru a ilustra avantajele relațiilor de cooperare în constituirea și consolidarea sistemelor de așezări am făcut apel la un exemplu din teoria jocurilor, abordînd relațiile dintre două localități în condițiile a trei strategii: de dominare, de subordonare și de colaborare (fig.7). În cazul în care ambele localități practică între ele raporturi de dominare, se realizează un câștig pentru fiecare, dar acesta este minim, de exemplu 1. În cazul că una din localități(A) se găsește în relații de dominare cu a doua localitate(B) iar aceasta din urmă se află în relații de subordonare față de prima, atunci localitatea A va înregistra un câștig maxim, de exemplu 4, iar cea de a doua va pierde, de exemplu -1 (joc de sumă nulă - unul câștigă, celălalt pierde). În cazul în care localitatea A se află în relații de dominare față de localitatea B, iar localitatea B încearcă să colaboreze cu A, atunci câștigul lui A este pozitiv, de exemplu 3, însă mai mic decît în cazul în care localitatea B ar practica relații de

subordonare. Localitatea B va câștiga practicînd relații de colaborare cu A, însă datorită menținerii relațiilor de domina-re a lui A, acest câștig este mic, de exemplu 1. Reiese din schița prezentată (fig. 7) că în cadrul relațiilor de colabo-rare dintre două așezări, în condițiile strategiilor enumerate mai sus, sumumul de câștig este mai mare pe ansamblu decît în cazul celorlalte două strategii în care câștigă un partener și pierde ceilalți.

Model de reprezentare a ierarhi-ei sistemelor de așezări specifice țării noastre. (N-național; P-provincial; R-regional; J-județean; Z-zonal; L-local; Sc-supracomunal; C-comunal)

Strategii în raporturile ce se stabilesc între ele

		B STRATEGII		
		B ₁ Dominare	B ₂ Subordonare	B ₃ Colaborare
A STRATEGII	A ₁ Dominare	1	-1	1
	A ₂ Subordonare	4	0	2
	A ₃ Colaborare	3	1	3

Relații ipotetice între două lo-calități (A și B)

Sistematizarea așezărilor face parte din ansamblul măsurilor privind organizarea teritoriului și se subordonează acestora. Ca o primă treaptă a organizării teritoriului este aceea a sistematizării lui. Aceasta cuprinde ansamblul unor acțiuni cu caracter continuu vizând transformarea, restructurarea și remodelarea organismului teritorial corespunzător scopurilor urmărite de societate. Scopurile urmărite prin sistematizarea așezărilor sînt următoarele:

- determinarea mărimii optime și a potențialului social-economic
- zonarea funcționară
- amplasarea judicioasă a clădirilor de locuit și social-culturale, a spațiilor plantate, a rețelelor de circulație
- utilizarea eficientă a terenurilor
- dotare și echipare tehnico-edilitară corespunzătoare.
- rezolvarea problemelor legate de corelarea cadrului construit cu mediul înconjurător

Legea nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale stipulează printre altele "îmbinarea organică a criteriilor de eficiență economică cu cele de ordin social, asigurarea organizării amenajării pe bază de plan a orașelor și satelor în concordanță cu progresul economic și social general, restrîngerea perimetrului construibil al localităților la strictul necesar și folosirea optimă a teritoriului acestora".

Legea nr. 9/1973 stabilește că "protecția mediului înconjurător are ca scop păstrarea echilibrului ecologic, menținerea și ameliorarea factorilor naturali, dezvoltarea valorilor naturale ale țării, asigurarea unor condiții de viață și de muncă tot mai bune generațiilor actuale și viitoare". Legea înserează și unele măsuri de protecție a așezărilor omenești și ai celorlalți factori de mediu creați prin activități umane, în acest scop prevăzîndu-se:

a/ dezvoltarea economico-socială și tehnico-edilitară a localităților urbane și rurale în strînsă corelație cu măsurile

de protecție a mediului înconjurător.

b/ coordonarea în cadrul sistematizării teritoriului a măsurilor de protecție a mediului din localitățile urbane și rurale și din Țara acestora prin stabilirea judicioasă în raport cu zonele de locuit din așezările omenești a amplasamentelor zonelor industriale, zonelor de odihnă, recreație și turism, a căilor și sistemelor de transport precum și a instalațiilor și depozitelor pentru deșeuri și reziduri.

Se constată că ansamblul măsurilor privind sistematizarea teritoriului și a localităților se subordonează scopului de protecție a mediului înconjurător. Unor scopuri comune care se suprapun și se completează reciproc, vizînd în final păstrarea echilibrelor naturale ~~ecologice~~ și îmbunătățirea calității vieții prin protejarea cu orice mijloace a mediului înconjurător, li se subordonează o serie de principii care stau la baza atingerii lor. Dintre acestea amintim:^x

- principiul integrării funcțional-teritoriale optime a tuturor elementelor naturale și social-economice, conform intenției de organizare a spațiului.

- principiul corelării optime cu alte nivele de organizare a teritoriului de același rang taxonomic și subordonării ierarhice (din punct de vedere funcțional) față de alte nivele taxonomice.

- principiul adaptibilității maxime în viitor a elementelor naturale - teritoriale și sociale. Conform acestui principiu orice modificare asupra componentelor mediului trebuie să lase loc în viitor pentru alte modificări posibile.

- principiul efectului negativ minim reclamă că orice intervenție asupra elementelor mediului înconjurător să aibă efecte negative cît mai mici și să nu deranjeze echilibrul de ansamblu și local al mediului înconjurător.

- principiul eficienței economice care constă în realizarea obiectivelor propuse cu cheltuieli minime

- principiul repartiției echilibrate a populației în

x După O.Mîndruț, cu completări

raport cu posibilitățile de întreținere a mediului și de ocupare eficientă a forței de muncă la nivelul respectiv în paralel cu dirijarea acesteia spre elementele prioritare

- principiul folosirii eficiente a ansamblului teritoriului național și conservarea cadrului natural și social de valoare deosebită

- principiul cooperării internaționale în privința organizării și protecției mediului înconjurător. Acest principiu se impune datorită faptului că acțiunile modificatoare asupra mediului înconjurător în cadrul granițelor naționale, în unele cazuri depășesc limita și competențele unui singur stat (poluarea râurilor riverane ori care traversează teritoriul mai multor state, valorificarea oceanului planetar, a zonelor arctice și antarctice, explorarea spațiului cosmic etc.)

- principiul limitării acțiunilor interventive asupra mediului la teritoriul național

În țara noastră măsurile de ordin economico-legislativ îmbinate cu cele educative asigură cadrul păstrării calității mediului înconjurător pentru generațiile actuale și viitoare. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a P.C.R. din 19-21 iulie 1972 "Ținând seama de ritmul înalt în care se dezvoltă industria, de introducerea tot mai accentuată în viața societății a elementelor civilizației moderne, o problemă de importanță vitală pentru națiunea noastră este protejarea mediului înconjurător ... Este o datorie de onoare a partidului, a întregului nostru popor să facă totul pentru asigurarea cadrului ambiant propice ocrotirii sănătății oamenilor, pentru păstrarea nealterată a frumuseților patriei, pentru a transmite generațiilor viitoare toate darurile cu care natura a hărăzit România".

B I B L I O G R A F I E

- Beaujeau G.J., Chabot G. (1971) - Geografie urbană. Ed. științifică, București
- Bold I. (1974) - Organizarea teritoriului - factor generator al valorificării raționale a resurselor și dezvoltării echilibrate a mediului. Bul. Soc. de St. geogr. Seria nouă, vol. IV București.
- Cucu V. (1973) - Mediul înconjurător, temă geografică fundamentală. Terra nr. 4, București.
- Deleanu I. (1977) - Introducere în teoria reglării sistemului organelor statului socialist român. Ed. Dacia, Cluj-Napoca
- Geiger Martin (1972) - Stimulation de jeu pour la solution de conflits relatifs a la politique de planification. Zürich.
- Gusti G. (1972) - Forme noi de așezare. Ed. tehnică, București
- Herbst G., Lețea I. (1976) - Mediul înconjurător, obiect de studiu al geografiei. Bul. Soc. de St. Geogr., Seria nouă, vol. IV, București
- Iancu M., Popovici I. (1974) - Contribuții românești la interpretarea caracterului unitar al sistemului științelor geografice. Rev. "Forum", nov. anul XVI, nr. 11
- Mihăilescu V. (1976) - În ce condiții devine mediul înconjurător obiect de studiu al geografiei ? Bul. Soc. de St. geogr., Seria nouă, vol. IV București
- Mîndruț O. (1976) - Principii fizico-geografice de organizare a spațiului. Bul. soc. St. geogr., Seria nouă, vol. IV, București

- Popovici I., Mănescu L. (1973) - Bazele teoretice și metodologice ale geografiei. Partea a II-a. Centrul de multiplicare Univ. București
- Posea Gr. (1976) - Geografia și mediul înconjurător. Privire introductivă. Bul.Soc.de St.geogr., Seria nouă, vol. IV, București
- Roșu A., Ungureanu I. (1977) - Geografia mediului înconjurător. Ed. did. și pedagogică, București
- Soran V., Pula I. - Agroecosistemul: bioproductivitatea și alimentația omului (III). Rev.ec. nr.5/1978
- Tudoran P. (1976) - Peisajul geografic-sinteză a mediului înconjurător. Bul.Soc.de St.geogr., Seria nouă, vol. IV, București
- Vespremeanu E. (1976) - Probleme geografice ale mediului înconjurător, Bul.Soc.St.geogr., Seria nouă, vol. IV, București
- x x x - Legea nr.9/1973 cu privire la protecția mediului înconjurător în R.S.R.
- x x x - Legea nr.3/1974 cu privire la sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale
- x x x - Metodica cercetării sistematice. 1974, Ed. științifică, București. Traducere din limba rusă.